

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի եւ Կաթողիկ եկեղեցու Զահանայապետի հանդիպումը Վատիկանում

Սկիզբը՝ էջ 1
Մենք խոստովանում ենք աշխարհի խաղաղությունը, խաթարող հակամարտությունները, անարդարությունները, որոնք ամբողջականորեն հակառակ են Աստծո կամքին, ինչպես առաջնապետը՝ Եսայի Եսայի «Աստված խոտովության Աստվածը չէ, այլ՝ խաղաղության» (Ա. Կորնթ. 14. 33):

Սիրիայում՝ Ղեր Չորի անապատներում, հանգում են հազարավոր հայրերի, որոնք զոհ գնացին 20-րդ դարում մարդկության դեմ գործված առաջին ոճրագործությանը՝ Հայոց ցեղասպանությանը: Սիրիան ապաստան տվեց արհաւիրքներից մազապարծի հայ ժողովրդի գաղթականներին: Ճշմարիտ է ասված, թե ով դասեր չի առնում պատմությունից, ստիպված է այն վերապրել: Ցավոք, ժամանակին չգատապարտելով Հայոց ցեղասպանությունը՝ աշխարհն ակնառու տեսնում էր այլ ոճրագործություն, որը երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ընթացքում իրագործվեց իրեն ժողովրդի նկատմամբ: Տակալին թարմ են հիշողությունները՝ նաեւ Ռուս-հայոցում եւ Հարժուրում տեղի ունեցած ցեղասպանությունների:

Մենք քաջատեղյակ ենք, որ

Չերոյ Սրբությունն ինչպես Արգենտինայում իր պաշտոնավարության տարիներին, այնպես էլ որպես Կաթողիկ եկեղեցու քահանայապետ՝ իր հստակ դիրքորոշումն է ներկայացրել Հայոց ցեղասպանության վերաբերյալ: Հաջորդ տարի հայ ժողովուրդն ի Հայաստան եւ ի սփյուռք աշխարհի հիշատակելու է Հայոց ցեղասպանության հարյուրերորդ տարեկիցը: Ի Զրիստոս սիրեցյալ՝ եղբայր, հրավիրում ենք Չերոյ Սրբությունը 2015 թվականին այցելելու Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածին: Հավատավոր Մեր ժողովրդի համար հոգեւոր միջնադարությունն պիտի լինի Չերոյ Սրբության եւ Մեր գաղակաց միասնական աղոթակցության միասնական աղոթքի միջոցով: Միասնական աղոթքի միջոցով Մայր տաճարից աղոթք վերադառնալու Բարձրադաս Աստված՝ Հայոց ցեղասպանության անմեղ զոհերի, աշխարհի խաղաղության եւ մարդկության բարօրության համար:

Անհուն միջնադարյան գագաթնակետ տեղեկացնում ենք նաեւ, որ Մեր Սուրբ եկեղեցին ձեռնարկել է Հայոց ցեղասպանության նախապայմանների սրբազան տեղի գործընթացը, եւ Աստծո ողորմած կամքով 2015 թվականին պիտի կատարվի սրբազանում:

Աղոթում ենք սա Աստված, որ

արեւելաւ գահակալության երկար օրեր պարզեցի Չերոյ Սրբությանը՝ ի պայնառություն Կաթողիկ եկեղեցու եւ ի բարօրություն հավատավոր Չերոյի:

Աղոթելով ամփոփելով իր խոսքը՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետը մարդեք, որ Տերն Իր բոլոր շնորհներով գործադար պահի Իր Սուրբ եկեղեցին, ամուր՝ եղբայրությունը երկու եկեղեցիներին, եւ անսամալ ու նկատել երկինք պարգեւի ամբողջ աշխարհին եւ համայն մարդկությանը:

Այս իր հերթին Հռոմի Կաթողիկ եկեղեցու Սրբազան Զահանայապետը ողջունեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ Հայաստանյայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու պատվիրակությանը: Ֆրանցիսկո Պապն անդրադարձավ Հայ Առաքելական եւ Հռոմի Կաթողիկ եկեղեցիների միջեւ առկա փոխհարաբերություններին՝ գոհունակությամբ նշելով, որ վերջին տասնամյակներին որպես ավելի են սերտացել եւ շերմացել: Հռոմի Սրբազան Զահանայապետը նաեւ շնորհակալություն հայտնեց Կաթողիկոսին եւ Կաթողիկ եկեղեցուն:

հանայապետը նաեւ շնորհակալություն հայտնեց Վեհափառ Հայրապետին՝ երկու եկեղեցիների միջեւ երկխոսության զարգացմանը բերած կարեւոր գորակցության համար: Մասնավորապես խոսելով մեր օրերին նախատեսված մասին՝ Ֆրանցիսկո Պապն ընդգծեց. «Իրականում ողբերգական դժգոհությունով Զրիստոսի համար իրենց արյունը հեղած նախատեսված թիվն անցյալ դարում շատ ավելի է, քան առաջին դարերում: Եվ այս մարտիրոսության մեջ հայ ժողովրդի գաղակներն ունեն իրենց պատվավոր տեղը»:

...Նախատեսված վկայությունը՝ ողբերգական եւ բարձր, բայցեք է մոռացության տրվի: Ինչպես առաջին դարերում մարտիրոսների արյունը դարձավ սերունդ եկեղեցու, այնպես էլ մեր օրերում շատ ցրիստոսյաների արյունը եկեղեցու միասնության սերուն է հանդիսանում: Տառապանքի էկումենիզմը, նախատեսված էկումենիզմը, արյուն էկումենիզմը հզոր կանչ է՝ քայլելու եկեղեցիների միջեւ համերաշխության երկար ճանապարհով»:

Վերջինի պաշտոնական փախանակումից հետո Եկեղեցիներ Մայր մատուռում Ֆրանցիսկո Պապի եւ Ֆարեգին Բ Կաթողիկոսի նախագահությամբ կատարվեց համատեղ աղոթք՝ աշխարհի խաղաղության համար:

ԸՆԳՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՎԵՇԱՐԱՆՈՒՄ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Ազգային գեներալների խորհրդի ղեկավարությունը

2 մայիսի

Ն. Ս. Օ. Ս. Տ. Ֆարեգին Բ Մայրապետը եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Ազգային Հայրապետության գեներալների խորհրդի պատվիրակությանը՝ գլխավորությամբ գլխավոր շտաբի պետ Օթմար Կոմսենյայի եւ ուղեկցությամբ ՀՀ-ում Ազգային Հայրապետության պատվավոր իշխապետ Սրբազան Մարությանի ու ՀՀ ՉՈՒ հոգեւոր առաջնորդ Վրթանես եպս Արքեպիսկոպի:

Նորին Սրբությունը իյուրեղին երկայացրեց Հայ եկեղեցու առաքելությունն ու ունեցած կարեւոր դերակատարությունը հայ ժողովրդի կյանքում, անդրադարձավ եկեղեցու առջեւ ծառայած ներկայիս մարտահրավերներին, ինչպես նաեւ ներկայացրեց հասարակական կյանքում հոգե-

ւոր-բարոյական արժեքների ամրապնդման ուղղված քայլերը:

Այս մասնավոր անդրադարձ կատարվեց Հայոց բանակի հոգեւոր առաջնորդության գործունեությանն ու առաքե-

լությանը, մեծապես կարեւորվեց հոգեւոր սպասավորների ներկայությունը բանակում, ովքեր նպաստում են արատավոր բարեքի նվազեցմանը եւ զինվորական ոգու գործադանը: Այս առնչությամբ Վեհափառ Հայրապետը փաստեց, որ հայոց պատմության ընթացքում, ի պաշտպանություն հայրենիքի մղված հերոսական մարտերում, հոգեւորականը միշտ էլ զինվորի կողքին է եղել՝ վերջինիս հետ միասին մարտնչելով թշնամու դեմ:

Ազգային գլխավոր շտաբի պետ Օթմար Կոմսենյայի իր հերթին անդրադարձավ բանակում հոգեւոր սպասավորության առաքելության կարեւորությանը եւ անհրաժեշտ նկատեց երկու երկրների բանակների հոգեւոր առաջնորդությունների միջեւ համագործակցության ձեւավորումը:

Ազգային ժողովի նախագահին

5 մայիսի

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց ՀՀ Ազգային ժողովի նորընտիր նախագահ Գալուստ Սահակյանին:

Շնորհավորելով Գալուստ Սահակյանին՝ ՀՀ Ազգային ժողովի նախագահ ընտրվելու առիթով՝ Նորին Սրբությունն արգասաբեր գործունեություն մարդեք նրան: Անդրադառնալով ժողովրդի առջեւ ծառայած բազմաթիվ մարտահրավերներին՝ Վեհափառ Հայրապետը վստահություն հայտնեց, որ Ազգային ժողովի նախագահը եւ Աժ պատգամավորները, լինելով ժողովրդի ձգտումների ու սպասումների արտահայտողները, պետության եւ ժողովրդի շահի բարձր գիտակցությամբ, օրենսդրական կարգավորումներով բարի արդյունքներ պիտի ապահովեն երկրի առաջընթացի, ժողովրդի արժանապատիվ եւ բարձր կյանքի կերտման ճանապարհին:

Չուրյի ընթացքում մասնավոր անդրադարձ կատարվեց Հայաստանյայց Առաքելական Սբ. Եկեղեցու եւ ՀՀ Ազգային

ժողովի հարաբերություններին, ինչպես նաեւ Հայ եկեղեցու՝ որպես ազգային բազմաթիվ կառույցի, համախմբող դերակատարությանը: Այս առիթով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն իր գոհունակությունը հայտնեց Հայ եկեղեցու եւ ՀՀ Ազգային ժողովի միջեւ ձեւավորված արդյունավետ համագործակցության համար:

ՀՀ Աժ նորընտիր նախագահը, իր հերթին բարձր գնահատելով Հայոց եկեղեցու դերակատարությունն ազգային կյանքում, անհրաժեշտ նկատեց համատեղ ջանքերի ներդրումը՝ հայ ժողովրդի առջեւ ծառայած մարտահրավերներին հաղթահարման համար: Ամենայն Հայոց Հայրապետն ու Աժ նախագահը կարեւորեցին Մայր Աթոռի եւ ՀՀ Ազգային ժողովի հետագա համագործակցությունը:

Հանդիպման ավարտին Ամենայն Հայոց Հայրապետը վերստին Սբ. Հռոմ առաջնորդությունը մարդեք Աժ նախագահին՝ պատասխանատու իր առաքելության մեջ:

Եկեղեցականների նոր նշանակումներ

Ն. Ս. Օ. Ս. Տ. Ֆարեգին Բ Մայրապետը եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հայրապետական տնօրինությամբ կատարվել են Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միաբանների եւ նորածն քահանաների նշանակումներ:

Հուլիսի արդ. Սմբատյանը, ազատվելով Մայր Աթոռի տեղեկական տնօրինությամբ կատարված իր պարտականություններից, կոչվել է ուսման Վիեննայի Կաթողիկ համալսարանում, Անդրանիկ արք. Զեդուրյանը, ազատվելով Մայր Աթոռի կալվածոց տեսչի պարտականություններից, իր ծառայությունը կբերի Գեղարքունիայ թեմում:

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի դիվանատան ներկեղեցական հարաբերությունների գրասենյակի գործավար-բարձրագույն Արսեն քեհ. Միգրայանն առժամանակ ծառայության է նշանակվել նաեւ Արմավիրի թեմում՝ որպես այցելու հովիվ Ջան-Ֆիդա համայնքում: Արք. Զեդուրյանը ծառայության է կոչվել Տավուշի թեմում, Աբգար քեհ. Մարգարյանը՝ Արթուրի թեմում, Առուս քեհ. Ասատրյանը՝ Գուգարաց թեմում, Համազասպ քեհ. Գրիգորյանը՝ Կոտայքի թեմում, Հովակիմ քեհ. Հարությունյանը՝ Արարատյան հայրապետական թեմում, Փառն քեհ. Պետրոսյանը՝ Շիրակի թեմում, Վահան քեհ. Շերյանը՝ հովական իր ծառայությունը կբերի Սյունյաց թեմում:

Կարգադրվել են հռչակվել

Ն. Ս. Օ. Ս. Տ. Ֆարեգին Բ Մայրապետը եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հայրապետական տնօրինությամբ կարգադրվել են հռչակվել Միլիթար արքեպ. Գուգարյանը (Արգենիականի հայոց թեմ)՝ եկեղեցականի հնազանդության ուխտը դրելու համար, եւ Մարտիրոս քահանա Աբրեյանը՝ Ռուսաստանի եւ Նոր Նախիջևանի հայոց թեմի թեմական խորհրդի խնդրանքի ընդառաջ՝ եկեղեցականի անհարկ ընթացքի համար: Կարգադրվել են հռչակվածները կրթական աշխարհականների շարքը՝ Մարգիս Գուրուգյան եւ Մարտիրոս Աբրեյան ավագանի անուններով:

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐ

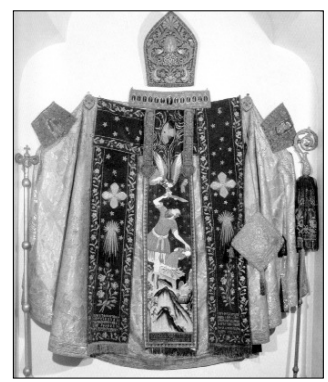
ՂՈՒԿԱՍ Ա ԿԱՐՆԵՋԻ (1780-1799)

Սկիզբը՝ 2013-ի թիվ 21-24,
2014-ի թիվ 1-8

Բարթողիմեոսն ապրիլի 14-ին եկավ պատրիարքություն՝ այս անցքերից լրիվ անտեղյակ։ Դանիելի խորհրդով ևս գյուժնից Մանվել Ալեկսյան վարդապետի առաջնորդությամբ գնաց Սյուրտարի Սբ Խաչ եկեղեցի, մինչև խռովվել վիճակի հանդարտվեց։ Նա՝ որպես Լիկոմեդիայի եւ Արմաշի առաջնորդ, իրեն լավ էր դրսևորել՝ թե՛ իր հայրաքաղաքում, թե՛ վանքը պաշտպանելով, ճոխացնելով եւ շինություններով զարդարելով։ Նա հեռու էր պատվախնդիր նպատակներից, բարձր աթոռներ զբաղեցնելու ձգտումներից, ուստի սկսեց հրաժարվել կաթողիկոսությունից՝ պատրվակ բերելով իր անկարողուն ու տկարությունը։ Նա պատրաստ էր անգամ աքսորվել՝ ազգի կամքին չհնազանդվելու համար, բայց թե՛ ընդունել կաթողիկոսությունը։ Նա շատ ուրախ էր կլիներ, եթե նրան թույլ տային վերադառնալ իր վիճակը։ Կառավարության հրամանը մնաց անկատար՝ Դավիթի խառնակության եւ Գալուստի բարձրացած ազմունի պատճառով։ Ապրիլի 14-ին ստացվեց Գալուստի աքսորման հրամանը, որի մասին նա տեղեկություն չուներ։ Իմանալով այդ մասին՝ նա ապրիլի 15-ին հրաժարվեց եկեղեցի գնալուց, ուղեկորվեց Բալաթ, հանդիպեց Դավիթին եւ պիսկոպոսին եւ անմիջապես անցավ Խաչքերի՝ Սիմեոն Տարապիսյան ամիրայի տուն ճանապարհվելով։ Նա իրեն ապահով չէր գտնում, ուստի գնաց Դավաթայում բնակվող Գեորգ Աղայեկյանի տուն։ Նա Աղայեկով էր կոչվում, բանի որ աշխատում էր ռուսական դեսպանատանը։ Վերջինիս խորհրդով թաքնվեց Զակար Գալճայի կամ արքունի ճարտարապետի տանը, որը գտնվում էր Բեյլերբեյ

գյուղում՝ վստահելով դրա անվտանգությանը։ Դանիելը նրան հավանելու միջոց չուներ եւ գործակատարին էլ ասել էր, որ ցույց տա, թե նրան չի տեսել։ Այս ամենի հետևանքով ասպարեզ բացվեց Դավիթի ակտիվ գործունեության համար։ Կառավարությունից էլ պատրիարքությանը հրահանգվեց այդ գործն ավարտել եւ գրգռությունների դեմն առնել։ Դավիթը գործում էր եւ հասկացավ, որ այլ ելք չկար, քան Դանիելին կաթողիկոս ընտրելը, ինչի դեպքում նա հույս ուներ տիրանալ Կ. Պոլսի պատրիարքությանը։ Կ. Պոլսի մեծամեծներն էլ սկսեցին Դանիելի թեկնածությանը հակվել։ Իսկ պատրիարքության հարցում բոլորի աջում հարմար թեկնածու սկսեց դիտվել Դավիթը՝ իբրեւ ղեկավարությունները լուծել կարող անձ։ Դանիելին էլ թվում էր, թե Դավիթն է իրեն բարձրացնող երախտավորը։ Ի վերջո Դանիելը տվեց իր համաձայնությունը, ստորագրեց Մայր Աթոռի պաշտոնագրի տակ, եւ ապրիլի 26-ին Վեդիխիսայում՝ Չորան ամիրայի սենյակում, որոշվեց Դանիելի կաթողիկոսության խնդիրը։ Իսկ պատրիարքության թեկնածունքում առաջադրվեցին երեքը՝ Դավիթը, Կեսարիայի Ստեփան եւ Պոլսայի Պողոս Եպիսկոպոսները, որոնցից, գրեթե անմիջապես, առավելությունը տրվեց Դավիթին։ Ապրիլի 28-ին ժողով գումարովեց Մայր եկեղեցում՝ առաջինից ավելի մեծ թվով մասնակիցներով (400-ից ավելի)։ Ներկա էր նաեւ Բարթողիմեոսը։ Գալուստը դեռ թաքստոցից չի դուրս հանել չէր համարձակվում։ Ժողովի հիմնական բանախոսը Դավիթն էր, որն առաջարկեց եւ հիմնավորեց Դանիելի թեկնածությունը։ Նա նաեւ տվեց իր համաձայնությունը՝ պատրիարքության համար։ Դանիելն ընտրվեց կաթողիկոս եւ հաստատեց

Դավիթ Եպիսկոպոսի պատրիարքությունը։ Ապրիլի 29-ին հանդեսները շարունակվեցին, եւ 30-ին սպասվում էր Դանիելի այցը Բարձր դուռ, որը, սակայն, տեղի չունեցավ։ Դա վատ ընկալվեց, եւ փորձեր եղան ընտրությունը խափանելու։ Կուլիսներում գործում էր Դավեփը, որը խափանման գլխավոր կազմակերպիչն էր։ Նա գիտեր, որ դիմումները Կ. Պոլսի մեծամեծներին նպաստավոր հետեւանքներ չեն ունեցել, ուստի փորձ արեց ազդել Դավեփ կայսեր միջոցով։ Ռուսական կայսրության անունից նամակ գրել տվեց Կ. Պոլսում ռուսական դեսպանին, որ նա ամեն ինչ անի Դավեփի ընտրությունը հաջողեցնելու համար։ Դեսպան Կասիկի Թամարյուն իսկույն գործի անցավ՝ օգտվելով հայերի շրջանում տիրող երկպառակությունից։ Նա աշխատեց լուծարել Դանիելի ընտրությունը։ Դեսպանի ձեռքում հիմնալի գործիք դարձավ դեսպանությունում աշխատող Գեորգ Աղայեկյանը, որն ընտրությանը դեմ էր եւ Գալուստին էլ պաշտպանել էր։ Դեսպանն սովորական կառավարության առաջ սկսեց պաշտպանել իր թեկնածուին։ Ամեն ինչ պարզ էր. Ռուսաստանը կամենում էր Էջմիածնում ունենալ իր մարդը եւ ապագայում այդ հանգամանքն օգտագործել սովորների հետ հարաբերություններում։ Կաթողիկոսի ընտրությանը դեմ էր նաեւ Բարթողիմեոս Յուսուֆյանը, որ արքունի ժամագործ էր եւ կամենում էր պատրիարքության աթոռին տեսնել Բալաթի քարոզիչ Դավիթին։ Չամաշընյան Եպիսկոպոսին, որը բաբերոցի էր եւ Չաքարիայի լավագույն աշակերտներից։ Նա Չաքարիայի մոտ իրիսանորդություն էլ էր վարել։ Իհարկե, Դավիթինսեղ դրան լիովին համաձայն էր։ Յուսուֆյանը կարողացավ այդ խնդրի համար դրական ընթացք ապահովել կառավարությունում եւ ամիրաներից էլ կողմնակիցներ հավաքագրել։ Զուտակ էր, որ Դավիթի պատրիարքությունը շատերի սրտով չէր։ Այս ազդակները կառավարության վարսման պատճառ դառան, ուստի Դա-

նիելի եւ Դավիթի ընտրության հաստատումն անմիջապես չուկեցին՝ առաջ քաշելով գանազան պատրվակներ։ Դրանցից մեկն այն էր, թե հանրապետի տակ ընդունելի թվել փոքր է, եւ պահանջեցին Էջմիածնից ստացված պաշտոնագրերը։ Թամարյուն էլ, Աղայեկյանի խորհրդով, աշխատում էր Գալուստ Եպիսկոպոսի աքսորման հրամանը լուծարել՝ հուսալով նրան որպես գործիք օգտագործել։ Դանիելն էլ նման հրամանագիր ստացավ, եւ Գալուստն արդեն սկսեց համարձակ շրջել։ Դանիելն եւ Դավիթը սպասում էին իրենց հաստատմանը, որը նրանց գործակիցներ էր դարձրել, սակայն առաջինը դեռ շարունակում էր վարել պատրիարքությունը։ Դանիելը կամենում էր անցնել Սյուրտար՝ Էջմիածնի գնալու համար, սակայն ամիրաներ Գապար Ավանիդյանը եւ Դավիթինսեղ Լիմոնջյանը ստիպեցին, որ նա մի փոքր համբերի, մինչև խնդիր կարգավորվի։ Մայիսի 4-ին Գալուստը եկավ Գուլ-Գափու՝ ռուսաց դեսպանի միջոցով ստացած լիցենզիայի տարի բեկանման հրամանը։ Աղաբեկյանը նրան հուսադրել էր, թե Դավիթի ընտրությունը կլուծարվի, եւ Դավեփը կաթողիկոս կհռչակվի։

Շարունակությունը՝ էջ 4

ԳԵՏԱՐԳԵԼԻ ԶԱԳԱՎԱՆՔԻ ՎԵՐԱԲԱՅՄԱՆ ԵՎ ՍԲ ՆՇԱՆԻ ՕԾՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱԿՈՐ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

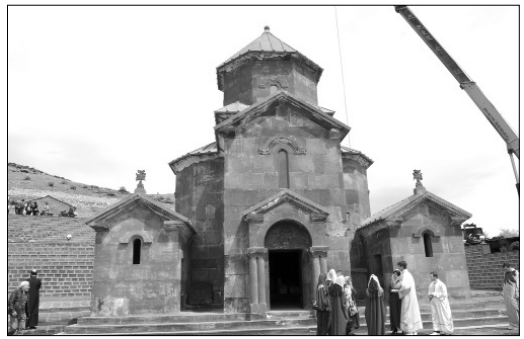
Ապրիլի 26-ին Կոտայքի մարզի Առինջ գյուղի Սբ Դավիթի եկեղեցում հոգևոր հովիվ Սմբատ քհն. Սարգսյանը Պատարագ մատուցեց՝ ի հիշատակ սբ Դավիթին Սյուրտի գլխատման, որից հետո շտապեց Ջազվանք՝ Սբ Լւնան եկեղեցու օծման համահայտն արարողությանը։ Նախ թեմակալ առաջնորդ Առաքել սրբազան օծեց եկեղեցու զմբեթի խաչը, որն ամբարձիչ մեքենայով բարձրացվեց եւ տեղադրվեց զմբեթին։ Ապա օծեցին սբ Սեդանը, սբ Ավագանը եւ «Աստվածամայրը»՝ Մանուկ Զի-

սուսը գրկին», «Զիսուսի մկրտությունը» Դավիթին Սյուրտի ձեռամբ» եւ մեր Տիրոջ հրաշափառ համբարձումը պատկերող սրբապատկերները։ Օծմանը ներկա էին ՄԺ պատգամավոր Գագիկ Ծառուկյանը՝ ընտանիքի հետ, Առինջի գյուղապետ Գագիկ Սարգսյանը, գյուղապետարանի աշխատակիցներ, գյուղի բնակիչները, հյուրեր, այդ թվում՝ Կոտայքի մարզպետը, ինչպես նաեւ՝ բազում ուխտավորներ։ Առաքել սրբազանի կողմից հատուկ օրհնություն ստացավ Ա-

ռինջից երիտասարդ բարերար Կարապետ Գուլյոյանը՝ Աթոկյան քաղաքի քարաքապետը։ Սբ Լւնան եկեղեցու վերականգնող ճարտարապետը Գալսեմ Նազուխյանն է։ Արքավայրի վերականգնման առթիվ հրատարակվեց Ե Սարգիս Մխիթարյանի հեղինակած «Միջնադարյան Գետարգելի (Ջազվանքի) պատմությունը» 80 էջանոց գրքույկը, որի տպագրությունը նույնպես հովանավորել է Կարապետ Գուլյոյանը։ Կրկնագատկին՝ Գետարգելի ուխտի օրը, Նորած եկեղեցում Պատարագ մատուցեց Զորգուսի հոգևոր հովիվ Նորած տեղ Զամազասպը։ Շատ կարեւոր ու միաբարակ էր այն հանգամանքը, որ վկա եղանք այս պատմական իրադարձությանը, որովհետեւ գիտենք, որ այս վանքը պատմական մեծ նշանակություն ունեցող վանք է մեր ժողովրդի համար։ Այստեղ է հոգևոր ծնունդ տալիս Զաքարիա Ջազգեի կաթողիկոսը, ով, ի դեպ, Նախաձեռնեց Ջազվանքի հայտնի ժողովրդի, որի ընթացքում ընկալվել է հայ ժողովրդի՝ արաբական լծից ազատագրման խնդիրը։ Այսինքն՝ ազգային-ազատագրական պայքարը՝ արաբական

լծից ազատագրումը, սկիզբ է դրվել հենց Ջազվանքում. այստեղ է այդ կարեւոր որոշումը կայացվել։ Ջազվանքը ոչ միայն հոգևոր-կրոնական, այլեւ ազգային կարեւոր կենտրոն է եղել, առավելապես՝ 1293-ից հետո, երբ Կիլիկյան Զայաստանից, Սսից, Գրիգոր Անավարդեցի կաթողիկոսի ջանքերով, այստեղ տեղափոխվեց Գետարգելի Սբ Լւնանը՝ խաչափայտի մատուցելով, որով եւ մեծ հրաշքներ տեղի ունեցան XI դարում եւ որի պատճառով էլ կոչվեց Սբ Լւնան։ Կանքը գնալով դարձավ մի մեծ ուխտավայր, եւ հետագայում

ժողովուրդն այն վերականգնեց Գետարգելի վանք։ Այս վանքում են գրվել, ծաղկվել շատ ձեռագրեր, կատարվել բազում ուսումնասիրություններ։ Այստեղ է գործել Սիմեոն Դաբուկապետը, ում շիրիմը հանգում է եկեղեցուց դեպի հյուսիս-արեւելք ընկած հատվածում։ «Ես՝ որպես Առինջ գյուղի եւ հարակից շրջանների գյուղերի

հոգևոր հովիվ, այդ թվում նաեւ՝ Գետարգելի, ծրագրում եմ իմ հովվության տակ գտնվող բոլոր եկեղեցիներում, համայնքներում հնաբանություն կազմակերպել ազգաբնակչության հոգևոր կյանքը, մշտապես մատուցել սուրբ եւ անմահ Պատարագներ»,- մեզ հետ զրույցում առաջ Սբ Լւնան եկեղեցու հոգևոր հովիվը։

Սեդա ԶԱՐԻՓՅԱՆ

ՀԱՅԲԵՆԻՔ. ԲԱՆԻ ՀԱՅՈՇ

Ա. Հայոց հայրենիք եւ հայ գրականություն

(պատմական ակնարկ)

Սկիզբը՝ թիվ 4-8

Հայրենիքի երգը հնչել է մեզանում առա-վել եւս մի ականա ուժեղ երդիչներ ու հոր-նակցում, սկսած մինչեւ մեր օրերը: Այդ ա-ղագիրը կարմիր թելի նման անցնում է մեր գրականության միջով սգազից մինչեւ մեր օրերը, դարձել է մի արժանաւեր-հատականիչ, գունավորել է մեր ինտելիգե-նցիայի միջով ու երեսակայությունը դարձե-լ շարունակ, անշուշտ կոնկրետ ձեռի օրո-շերուներով ու տարբեր գույներով, սա-կայն Տուֆյամբ միշտ նույնն է մնացել - մի-թքատուն է եղել, մի գործընթաց, որը մղել է դեպի հերոսական մարտիրոսություն, դե-պի աներեւելիների լարումն անհայտն ու նյութավոր կայեցիակի, մի հոգեասանի, մի միշտ բաղձալի ցավատանջ իրծ է դար-ձել այդ անկախ հայրենիքի, այն ազգային գոյության գաղափարը» (II), 55-56: Հստ-Մշտյանի՝ «...աչքի առաջ...» (2) այդ հիմքով ձեւակայն լարումը, որ գոյություն է ունե-ցել մեր գրականության մեջ ազգային հարցի եւ հայրենիքի տառապանքի վերա-բերմամբ» (II), 56):

Ահա այն բանաստեղծը, ով հայ գրականությունը կարծես թե ուզում էր ազատագրել հայրենակիիքումի հարաճուն լարվածությունից, ինքն ընդունեց հայրե-

ստությունը, չկորցնել վերհառնումի հույսը, որովհետեւ, հակառակ դեպքում, ամեն ինչ պետք էր վերջնականորեն կորած համարել:

Եվսպի ճայեռն Չարսենցի՝ որպես փոխ կոմիտեի նախագահ, բայց ցարկանությունից մտավ նույնի ցավով ու մորմոքով: Գրեց «Հայրենիք»-ի քառաստորեօթյունը՝ որպես կկիրառվի եղզ, եւ իրենէն «Կապուտայա հայրենիք» (1915) Կրտսի կապուտի եղազը, ինչը մէկ տարի յանց դարձավ «Հանրահայտնա առասպել» (1916): Կամավոր մեկնեց հայր բանակ, ստեպավ Սեւան Յեղազը որ-բերդաթիւրը եւ հայաթն ուրդն դաւ-թեպակն դժոխիս: Գրեց «Կահակը» (1916) քառասուն քառաստորեօթյուն եւ գետնեղջ Կոնմեքի ուր, որովհետեւ մի ամբողջ Կրտսի ծակուրդիւն եւ կրու: Գրեց եւ Կարիտիկի ճգարտութայն ար-ձակաբեց մի ամբողջ ժողովորի հոգե-վարդի Կահը:

Եվ երբ քառշ տվին դիակդ արևաքամ,
Որ նետեն քաղցած ումակներին կեր -
Մեր կյանքի հիմերը անդուևող ընկան
Եվ արևոտ միջում ճարճատում են դեմ...

Այս նույն շարքեցի կարող էր շրջադարձով փորձել հաջնցնել այդ հոգեվարքին և փրկության կույտին որոնել՝ աչքը հասելով ռուսական հեղափոխությանը: Այդ հույսով գրեց «Իհպաշ երկիրս անսփոփ...» բանաստեղծությունը, «Սմոն» (1918) և «Ամբոխները խեղազարկան» (1919) պոեմները, «Ողջևիզիվող կրակ» (1918-1920) շարքը, «Լաիրի երկրից», «Դեպի ապագան», «Քրոնկե թեւեր կարմիր գալիքի» (1920) ռադիոտեմները, «Ամենատեղն»-ը (1920): Ոգեերությունայն հայրենիքին հարողություն տալու նյալ այդ պահին նորից մոտեցավ հոգեվարքի այլ պահին, որ մարմնավորեց որպես «Ամիակ գտակ» (1920), բայց մերստիս իր մեջ ուժ գտավ և նորից ոգի ներշնչեց մեռնող մարմնին և գրեց «Տաղարան» (1920-1921) շարքը, հասկանալի այն եզրափակումը՝ չափ ևս ունեց Պայաստսին և Բուխարա բառն ու սիրուն՝ բանաստեղծությամբ:

Գրական այս ժամանակի մի ծայրին Յովհան Վանանդեցու «Առ Զայաստան» բանաստեղծության «Զայաստա՛ն, երկիր դրախտավայր, դու մարդկայինոց ցեղի օր-րան» տողն է, մյուս ծայրին Չարենցի հիշյալ բանաստեղծությունը՝ հատկապես վերջին տան իմաստաբանությամբ:

Իմ կարոտած սրտի համար ո՛չ մի ուրիշ
հեքիաթ չկա.

Նարեկացու, Զուլակի պես լուսապսակ
ճակատ չկա.

Աշխատի անցի՛ր, Արարատի նման
ճեղմակն օրացա՞ռ էկա՛ւ:

Ինչպես անհաս փառքի ճամփա՝
Էս իմ լուսինն ուստի էմ սիրում:

Ահա հայրենասիրական այս ոգորումներով հայ գրականությունը եկավ հասավ իր նոր փուլին: 1918 թ.մայիսի 28-ին հռչակված Հայաստանի Հանրապետությունը

կրցրեց անկախությունը եւ 1920 թ. նոյեմբերի 29-ին դարձավ Հայաստանի հորինողային Սոցիալիստական Հանրապետություն, մտավ հորինողային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միության կազմի մեջ, ինչը եւ հռչակեց նոր վերաբերմունք ընդհանրապէս գրականության, առանձնապէս պոեզիայի եւ հասկապէս հայրենասիրական քնարերգւոյան հանդէպ:

1915-ի մահա-
սիրտ ողբերգությու-
նից եւ Առաքինի հա-
մաշխարհային պա-
տերազմի ավարտից
հետո ավերված, կոր-
ծված, խաթար-
ված, հոգեբանորեն
խախտված ժողովու-
րդի սթափեցնող ա-
ռաքին ծախսերից մեկը
հնչեցրեց Իզմիրում
լույս տեսնող «Ատրու-
շ» կիսամյա հան-
դեսը: Առաքինի համա-
րի խմբագրականը
վերնագրված է «Վա-
ղորդային»:

գանց չորս տարիներ-
րու մասիափառո թմբիրեն վերջ, գեղեն ե-
նդանդանի մթորեն հոգանձ արվեստաստեն
մեղերու իբր հանգստավայր իմնել «Ատ-
րուշան»։ «Ատրուշանը» գրական գա-
րթնայն արդաղակն է, որ կը բարձրացնեն»
«...» հաստատորեն կը հավասանք մեղ
խաչելության վաղորդայինի, նույնպես
գրական հարուրակն մը իրականության»
«Ատրուշան», 1919, թիվ 1, 1 մարտ)։

Այս շուքը շարունակվում է հանդես բերվողներից կազմող «Գրական օթափեցում» կոմիտեի ... ազգ մը կոտորելով, բնաջնջելով, բոցակիզելով կարելի է վերացնել աշխարհի վայրեն, երբևս դառնորեն հուրկոծող ունեցող գրականությունը մը ունի ապրելու սահմանաձև։ Կախի՞նք բանասիրական ազգ ենք ու տոկավոլ պիտի պահպանվենք։ Եվ դա այն դեպքում, երբ թուրքացումը գոհեցրի «զազկն իսկ» վիճելի է ատյունաբան շարժում մը կը կատարվեր։ Եվ հուսանքան կոչը. «Սթափվեցե՛ք, ո՛ր հայ գրականության հորդույրան վիշուղները, սթափվեցե՛ք ... ժամանակը սկսած է գրական շարժումը սկսելու» (նույն տեղը)։

Այդուրի Պարսամյանը «Հեղաշրջումը ես
 նորերը» գրության մեջ գնահատում է քա-
 ռամյա լուրջությունից հետո հայ նորահաս
 սերնդի գրական գործունեությունը՝ հենց
 թեկուզ օգո ծայրը: Այդ ծայրը հնչում է Էդ-
 վարդ Գրյանյանի «Տեր Տոքի ասարսկնե-
 րեն» շարքում: «Երևույթ խաբույկներ»-ում
 հայտնվում են է՛լ... հայ վաճառատներ:

Այս ընթացքում գրվում են գրքեր, որոնցից Հովհաննես Հակոբյանի «Գերման դավր Կովկասի մեջ» (համագերմանականու-

թունը եւ Կրաստանը)» (Թիֆլիս, 1917)
Մկրտիչ Պարսամյանը հարկ է համարում
գրախոսել «Ատրուշան»-ի էջերում (1919,
թիվ 4-5, 20 ապրիլ):

Առաջին համաշխարհայինի ավարտից հետո նույնքան լարված, ծանր ու պատերազմական ժամանակաշրջան էր հայ ժողովրդի կյանքում: Միակ լուսավոր նվաճումն ավերակների վրա հռչակված Զայոց Առաջինի Զանրակատուությունն էր՝ որպես ինքնիշխան ու անկախ երկիր:

Թե՛ «Մեխյան»-ի գրական քաղաքակա-
նությանը, թե՛ այլևայլ հողալածներով ե-
գեղարվեստական երկերով Կոստան Զա-
րյանը դարձավ հայկականայնան ուսմունքի
հիմնադիրը: Այս հայկականության-արմե-
նիզմը չպետք է շփոթել ռամկավարության

վերափոխված արմատականության հետ: Հայ ազգ գյուղեր կողմ համար արվեստի խաղաղապայման էր: Այդ մտայնությունը նաև շարունակեց Գ. Պոլսի «Բարձրակամք»-ի էջերում՝ «Առաջադրություններ» հանգանակում կոչ անելով՝ «վզվզեցնել հայ կյանքը խորիորդով եւ արվեստով, հզորացնել եւ հիմնավորել հայ խորիւրդը եւ արվեստը կյանքով» (1922, թիվ 1): Հանուն հայրենիք եւս նա հայտնաբերեց հոգեւոր միաբանությունը կամ էլ դրում: Ապստամբը «հայ խորքին, հայ ուժի» հայտնաբերումն էր՝ դուրս նմանակություն, ազդեցությունից եւ խորապես ներսուլում:

Ազգային կյանքի շրջանակները դեռևս պիտի ընդլայնվեն տարբեր շարունակություններով:

Արեւմտահայ հանճարը զոհ գնաց ցեղասպանությանը:

Արեւելյան արժեքները տարբեր էին: Թուժամակտը ամփոփվում էր Արեւելյան գրական դարաշրջանը: Ազդեցություն չէր չափան ուներ միայն Կահան Տերյանը: Ահա եկավ ետեղեղնային փուլը: Շարունակողներից էր հայ արեւելյան ուր աշխարհի դուրս բերողներից գլխավոր դերը եղիշէ Զարեհն էր, բայց Զակար Օշականը շարունակութային երկու ճանապարհի է կշռւմ. «Կոստան Չարյան է եղիշէ Զարեհն տարբեր ճամփաներով, բայց նոյն նպատակներով հառաջապահներն են այդ սերունդի» (3. Օշական, եղիշէ Զարեհ, «Զարեհներ», 1924, թիվ 2, էջ 56):

Շարունակելի

Դավիթ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

ՌԻԿԱՐԴ ԵՎ ԿԱՐՆԵՋԻՍ (1780-1799)

Սկիզբն՝ էջ 3

Հանիկեի և Դավիթը ցույց տվեցին, թե որպես ինչ Փալուստի ազատության համար եւ նրա նուրբացեցին Սբ Խաչի երեւման տոնի առթիվ Սբ Խաչ եկեղեցում պատարագելու: Փալուստն էլ պատասխանեց, թե թող նրանք իրենց չափը ճանաչեն, քանի որ իր վրա իշխանություն չունեն: Նա Հակոբ ճարարադպետին բուրիակ էր տվել, որ պատրիարքության համար վճարել է պահանջված դրամը: Նա արդեն իրեն պատրիարք էր գում: Նրա խորխուր կեցվածքը գալիս էր Ալեյքսյակի և Տարապխանյակի հորդորներին: Մայիսի 5-ին Փալուստը եկավ Մայր եկեղեցի՝ գումեղին Դավիթին հատկապես:

ված աթուղ: Դափինքն է կեպավ, բայց Գալուստը տեղեցի չշարժեց, իսկ Դավաթիթին կողմնակցիցներին Դավոթ Գանձանկեցին նրան իշեցրեց աթուղին: Գալուստն էլ գնաց ու փիղունկ կանկնեց ժողովուրդի շարքում՝ հուզում առաջ բերելու մտադրությամբ: Մանկան այլ օրը չէր տեղի ունեցավ: Չակտես եղան գոգրիչներ, որոնք զուլի անցավ մուշտակազորն Մանուկ Ջանթարյանը: Եւ 200 հոգուց կանգնած իւրօր տտեղծեց եւ Գալուստին վերցնելով՝ գնաց եկեղեցի, որտեղ Դավաթիթն աթուղի հեռացրեց եւ Գալուստին նստեցրին տեղը՝ հռչակելով պատուրիարք: Դաւաթաբազ ժամանակն իրիշտվեցին Գալուստի անունը, հետո որոշե-

ցին հավաքված բազմությունը գնալ կառավարության դուռը եւ Գալուստին պատրիարքը հաստատել: Դավիթի կողմնակիցներն աշխատում էին դրան ընդդիմանալ: Սկսվեց եփեփռուք, Դավիթը փախավ պատրիարքարանից, իսկ Գալուստին թվում էր, թե իր պատրիարքությունը հաստատվել է: Գալուստին ետագա՛յում իրապատիւություն էր սպասվում, նրան որպէս գործիք օգտագործողները կայանակ իրականացել էր, եւ խառնակ լինիւնք էր տեսնուցել:

Ենիգերինների ջոկատ եկավ և ցրեց բազմությունը, իսկ Գալուստի կողմնակիցների գլխավորներին ձերբակալեցին՝ 64 կամ 70 հոգի: Ձերբակալվեց լատ. Գալուստը և տարվեց օկուպացիայի:

Հասցեական:

Բաբկեն ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
33 ԳՍԱ թոթակից ակտիվ. արդիներ

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱՐՈՎՅԱՆ. ԿՅԱՆՔԻ ԵՐԵՔ ՇՐՋԱՆ, ԵՐԵՔ ՄԻՋԱՎԱՅՐ

Սկիզբը՝ թիվ 8

Մի քանի դար տեած պարսկական ու թուրքական տիրապետությունը, բռնազավթերը, աղբատությունը, թալանը, պատերազմները պատճառ էին դարձել, որ հայկական շատ բնակավայրերում մահմեդական բնակչությունը գերակշիռ դառնա, ինչը հանգեցրել էր նաեւ նրան, որ հայ մարդը հասել էր մտավոր խեղճության, հոգեւոր ստրկության ու ազգային թշվառ կացության: Արովյանը տեսնում էր, որ ողջ Կովկասն է թաղված խավարի մեջ, իսկ Ջարավը միմիայն «սոցիալական երկր» էր: Ուրեմն պատահական չէր, որ նա իր հայացքն անընդհատ հառում է դեպի Ռուսաստան ու Եվրոպա: Նման պարագաներում հայտնի էր, թե ինչ կլինէր Արովյանի հետ, եթե դեռ չխաղար պատահականությունը:

1811-ին Ֆրիդրիխ Պարրոտը բարձրացել էր Կազբեկի գագաթը եւ հենց այնտեղից էլ նշարել Արարատը: Պարրոտի արշավախումբը լուր հետաքրքրությունից էր, որ ցանկանում էր բարձրանալ Արարատի գագաթը: Ընդլայնվող ռուսական կայսրությունը գիտակցում ու ռազմական հետազոտությունների կարիք էր զգում: Չայսնի իրողություն էր, որ կայսրության ամեն մի նոր նվաճումից առաջ կամ հետո գիտական ուսումնասիրություններ էին կատարվում ոչ միայն բնակչության կազմակերպման, այլեւ գյուղատնտեսական հողերի, բնակչության թվաքանակի ու կոգնի, ինչպես նաեւ բնակավայրային այլ-այլալ հնարավորությունների ճշգրտման ուղղությամբ:

1829-ին Պարրոտի ժամանումը Չայստան է Արարատի վերելքը բարձրանալու նախատեսումն առիթ դարձան, որ Էջմիածնի վանքի թաղման, դպիր Արովյանը՝ իր ձիրքն է ուսակությունների համապատասխան, բոլորովին նոր կյանքի մեջ մտնի ու իրականացնի իր առաջին ուղիսը՝ բարձրանալով Արարատի գագաթը: Կարելի է հստակորեն ասել, որ իրոք Արովյանի հայաստանյան կյանքի առաջին շրջանը:

Չայսնի կիզակետային իրողությունը Արարատի գագաթը բարձրանալու եւ Չայսնեցի խոսքերով պատճառ՝ Նրա «առաջնահատ գերեզմանը գերեզմանը» (Ե. Չարենց, Ընտիր երկեր, Երևան, 1955, էջ 250), Արարատի բարձրությունից բացված Չայստանն աշխարհի համայնապատկերով հիանալի եղավ: Ինչպես գրում է Արովյան իր «Նոր վկայություն Ղորպատի պրոֆետոր պարոն ֆոն Պարրոտի՝ Արարատի գագաթը իսկապես բարձրանալու մասին» հոդվածում, այնտեղից, ինչպես ափի մեջ, երևացել են «Երեւանը, Արաքսը, Բայազետը, Եփրատը, Սեւան լիճը, Փոքր Մասիսը, Արագածը...» (Էջ 547): Չենց այդ պահից վերջանալանորեն կազմավորվում է նրա կյանքի երկրորդ իմաստը, երկրորդ ուխտը՝ նվիրվել ազգին: Արարատի հաղթահարումն, ինչպես, հերոսություն էր երիտասարդ ու անփորձ Արովյանի կողմից, բայց դրա բուն նշանակությունն ավելի մեծ մի բան եղավ: Պատկերավոր ասած՝ Արովյանը, Արարատի վերջին կյանքի ինքնուրույն, բունց իր ժողովրդի ձեռքը եւ նրան իր հետ բարձրացրեց միևեւ Արարատի լույսերը: Այդ գործում չափազանց մեծ ու անգնահատելի է Գ. Պարրոտի դերը. նրա խնդրանքի շնորհիվ էր, որ Էջմիածնի սինոդը թույլատրեց Արովյանին մասնակցել Արարատի վերելքին, նրա շնորհիվ էր, որ Արովյանը հնարավորություն ստացավ Ղորպատ տեղեկելու եւ համակողմանի ու լիակատար կրթություն ստանալու:

Արովյանի պատրաստակամությունը՝ ներգրավվելու աշակերտների կազմում եւ բարձրանալու Արարատի գագաթը, հետամտում էր ոչ թե բնագիտական հետազոտություններ կատարելը կամ լեռնագնացային իր հնարավորությունները փորձելը (բավական է ասել, որ խումբը չունէր ո՛չ հատուկ հանդերձանք, ո՛չ լեռնագնաց կոշիկներ, եւ ամեն մի ուսումնար կացինով էր փորում, իսկ թթվածնային քաղցը կարող էր թոքերի բորբոքում առաջացնել, նշենց նաեւ, որ մինչ այդ Արովյանը հի-

վանացել էր ժանտախտով, այլ ամենից առաջ ուներ հետաքննաչափության դեմ կռիվ, լույսի ու խավարի, առաջադիմության ու սոցիալական միջոցի պայքարի մղման կայսրակ: Այսպես, Արովյանի ամբողջ կյանքի ընթացքում ուղեկից մնաց այդ երկու թշնամիների՝ բռնապետության ու սոցիալական դեմ պայքարը: Եթե Արարատի գագաթը բարձրանալը մի կողմից նպատակ էր Արովյանի անձի ճանաչմանը եւ Ղորպատում ուսանելու ճանապարհ բացելուն, ապա մյուս կողմից՝ առիթ դարձավ մերժման, հոգեկան տանջանքների, կասկածի ու հալածանքների: Որքան էլ Արովյանը մտաբերեր Մետրոպոլիտանի շարականներից մեկն ու աղոթեր, որ Տեղ «նեղագլուխ շուրթերից փրկե» իրեն, միևնույն է, ազատում չէր լինելու: Արովյանին թշնամաբար են վերաբերվում ամենքը, այդ թվում էլ հայ մամուլը՝ նրան մեղադրելով հերետիկոսության մեջ՝ հրաքանակելով համար: 1830-ին շարադրած «Վերքը Արարատի գագաթը» հոդվածում Արովյանը կատարում է մի շատ սուրբ ակնարկ այն մասին, որ Նոյյան տա-

պան գոյություն չունի Արարատի գագաթին: Նկարագրելով Արարատի գագաթին իրեն պատած հրճվալից վիճակը՝ նա գրում է, որ ինքը «ազահուլյանը» որոնել է մի առարկա, «որը կարողանայի վերցնել իշխատակ, բայց խորի տիրությունը պիտի ասեմ, որ ոչինչ չգտա: Պետք էր բավարարվել ձյան մի փոքրիկ կտորով եւ նրա հայրից գոյացած ջրով» (Էջ 542-543): Պարրոտին եւ Արովյանին մեղադրել են նաեւ կերճից մեջ, թե իր արշավախումբը լեռան գագաթ չի հասել: Այս առիթով հայտնի է, որ, իրոք, արշավախմբի բոլոր անդամները չէ, որ հասել էին գագաթ: Եթե Տարրուտի համալսարանի երեք ուսանող եւ Պետերբուրգից ժամանած գիտնականը հոգևորական, ցուրից ու քարաժայռերի վախենալու պատճառով էին հրաժարվել երրորդ փորձի մասնակցելուց, ապա Արովյանի գյուղացիները սուրբ վայրը ոտը դնելու մեղադրությունից են արտափել, ու վերելքը հաղթահարելու միակ համաձայնությունը պայմանավորված է եղել Արովյանի անձով, ով հոգեւորական էր եւ հույս ունենի, որ կփրկեր իրենց չարից: Նշենց, որ Արովյանն Արարատի գագաթ է բարձրացել վանականի հագուստով:

Արովյանը, որ սկսվում էր միայն թեյով եւ կծու պղպեղից պատրաստված հեղուկով, համարձակորեն շարունակել է մասնակցել վերելքին: Չետապարծ Պարրոտը նրա մասին գրել է, թե նա այնպես էր պահում իրեն, որպես թե մեր գրեթե իրենց իրեն: 1829-ի սեպտեմբերի 27-ին մեց իս-գուց բաղկացած խումբը (Պարրոտից ու Արովյանից բացի) երկու ռուս գնկով, երկու հայ գյուղացի) աշխարհում առաջին անգամ կանգնում է Արարատի գագաթին:

Վերադարձից հետո Արովյանին հալածողների բանակին ավելանում են նաեւ նրան նախանձողները: Արովյանի՝ այդ օրերի միակ միջաբանը մնացել էին իր տպավորություններն ու հուշերը, եղանակության այն գագաթները, որոնք նա ունեցել էր այնտեղ, այն ապրումները, որոնք ծնվել էին շուրջըրորը փոված քար լուրջությունից, մարդ ըջոն քամու գորգությունից, լեռան գագաթից ինչեւիտ անկող ղճավորություններից ու հոգու հարուցած ինքնուրույն, նպատակին հասնելու հրճվանքից:

Շարունակությունը՝ էջ 6

Քլայվ ԼՈՒԻՍ

Սկիզբը՝ թիվ 3-8

Բրիտանացի հանրահայտ գրող Քլայվ Լուիսի վերոհիշյալ գործը քրիստոնեական թեմաներով երգիծական մի ստեղծագործություն է, որ ներկայացնում է հառնակիչ կոլվոր դեպի նամակները նրա զարմիկ Օշկոդրին: «Խառնակիչ նամակները» ստեղծագործությունը՝ որպես առանձին գիրք, առաջին անգամ հրատարակվել է 1942 թվականին:

9

Իմ սիրելի Օշկոդրի,

Չույս ունեմ՝ վերջին նամակս քեզ համոզել է, որ ընդարձակման անկումը կամ «չորությունը», որի միջով այժմ անցնում է ըն խնամարկյալը, ինքնընդունելի քեզ չի մատուցի նրա հոգին, այլ կարիքն ունի ծիշտ գործածվելու... Այժմ կխոսեմ գործածության ձևերի մասին... Նախ՝ ես միշտ գտել եմ, որ մարդկային տատանումների անկումային շրջանները սքանչելի հնարավորություն են ստեղծում ամեն տեսակ զգայական փորձությունների, հատկապես սեռական փորձությունների համար... Սա կարող է զարմացնել քեզ, որովհետեւ, ինչպես, վերջին շրջանում ավելի շատ ֆիզիկական ուժ կա եւ հետեւաբար ավելի զորեղ գնահատություն, բայց դու պետք է հիշես, որ դիմադրության ուժեղը լույսպես մեծ են այդ շրջանում... Առողջությունն ու տրամադրությունը, որոնք դու ցանկանում ես գործածել սեռական կիրք առաջացնելու համար, կարող են, ռոբալստար, շատ հետադարձ գործածվել նաեւ աշխատանքի, խաղի, ստաճելու կամ անվտանգ գվարնության համար... Հարձակումը հաջողության ավելի մեծ հնարավորություն ունի, երբ մարդու ամբողջ ներքին

աշխարհը գործ, սառը եւ դատարկ է... Նաեւ պետք է նշել, որ անկումային շրջանների սեռականությունը որակով փոքր-ինչ տարբերվում է վերելքի շրջանում եղածից, եւ պակաս հավանական է, որ առաջնորդի դեպի կաթնաշարային այն երեւոյթը, որը մարդիկ «սիրահարություն» են կոչում, ավելի հակված է խանգարումների եւ պակաս արդյունավետ այն շնայ, երեւակայական են անգամ հոգեւոր արդյունքներով, որոնք հաճախ մարդկային սեռականությունն այնքան հիասթափեցնող են դարձնում... Նույնն է նաեւ մարմնի այլ ցանկությունների պարագայում... Դու ավելի մեծ հնարավորություն ունես քո այդ մարդուն թունդ հարբեցող դարձնելու խմիչքը որ-

պես ցավազրկիչ առաջարկելով, երբ նա թմբած ու ձանձրացած է, քան քաշվելովով նրան գործածել այն իր ընկերների հետ որպես գվարնության միջոց, երբ նա եղանակ ու անկաշկանդ է... Երբեք մի՛ մոռացիր, որ երբ մենք գործ ունենք որեւէ հաճույքի հետ իր առողջ, նորմալ ու բավարարող ձեւի մեջ, մենք, ինչ-որ իմաստով, թշնամու դաշտում ենք... Ես գիտեմ, մենք շատ հոգիներ ենք շահել հաճույքի միջոցով... Այնուամենայնիվ, դա Նրա՝ գյուտն է, ոչ թե մեր... Նա՛ր ստեղծել հաճույքները, մինչեւ հիմա մեր կատարած բոլոր ուսումնասիրությունները մեզ կարողություն են տվել որեւէ հաճույք արտադրելու... Այն ամենը, որ մենք կարողանում ենք անել, մարդկանց բաշխելն է՝ վերցնելու մեր թշնամու ստեղծած հաճույքները այնպիսի ժամանակ, այնպիսի ձեւերով կամ այնպիսի աստիճանով, որոնք նա արգելել է... Ուստի ես մենք շարունակ քաշում ենք որեւէ հաճույք իր բնական վիճակից փոխել այնպիսի վիճակի, որում այն ամենաներբական է, իր Ստեղծիչի համար ամենատիպա՞ն... Շարունակ աճող ցանկություն՝ շարունակ աճող հաճույքի դիմաց. սա՛ է բանաձեւը... Դա ավելի հստակ ու լավ է... Մարդու հոգին ձեռք բերել ու նրան փոխարենը ոչինչ տալ, ահա՛ թե ինչն է իսկապես ուրախացում մեր Զոր սիրտը... Եվ անկումային շրջանները չէլ հենց այն ժամանակն են, երբ պետք է այս գործընթացը սկսել...

Սակայն անկումը գործածելու լույսիսկ է՛լ ավելի լավ ձեւ կա... Ես նկատի ունեմ դրա վերաբերյալ խնամարկյալի սեփա-

կան մտածումները... Ինչպես միշտ, առաջին քայլը նրա մտքից գիտելիքը հետո պահելն է... Թույլ մի՛ տուր, որ նա կասկածի տատանումների օրենքի մասին... Թող նա կարծի, թե իր գաղթի սկզբնական ջերմեանդությունը դպիր շարունակական լինել է հավիտյան ձգվել, եւ թե իր ներկա չորությունը լույսպես մշտական վիճակ է... Մի անգամ որ այս թյուրըմբռնումը նա հաստատի իր գլխում, որ, այնուհետեւ տարբեր ճանապարհներով գործը կշարունակվի... Ամեն ինչ կախված է նրանից, թե քո այդ մարդը շուտ հուսահատվի՞ր տեսակ է, ու՞մ կարելի է հուսահատության փորձությանը ենթարկել, թե՛ մենք, ով ցանկանի իրականությանը տեղ է դնում եւ ում կարելի է համոզել, թե ամեն ինչ լավ է... Առաջին տեսակը հազվագյուտ է դառնում մարդկանց մեջ... Եթե պարզվի, որ քո այդ մարդը այդ տեսակին է պատկանում, ամեն ինչ շատ հեշտ է... Միայն թե դու պետք է նրան հետո պահես փորձառու քրիստոնյաների ճանապարհից (այստեղ շատ հեշտ կատարվող գործ)՝ նրա ուշադրությունն ուղղելու համար Սուրբ Գրքի համապատասխան համովածները վրա եւ ապա նրան աշխատել տալու, լուր կանքի ուժով, իր հին գագաթնաշարի վերականգնման հուսահատ ծրագրի ուղղությամբ, եւ ահա խաղը դեկավարողը մենք ենք... Իսկ եթե նա ավելի հուսահատ տեսակ է, քո գործն է նրան մղել համակերպվելու իր հոգու ներկա անկումային տրամադրական հետ եւ աստիճանաբար բավարարվելու դրանով՝ համոզվել ինքն իրեն, թե դա ի վերջո անկումային չէ...

Շարունակությունը՝ էջ 6

ՄԱՇՏՈՅԱՆ ՀԱՅՈՑ ՏՊԱՏԱՌԵՐԻ ԱՏԵՂԾՄԱՆ 530-

Սկիզբը՝ թիվ 8

Գուտենբերգի մահից հետո գրքի տպագրության գործը վաճառական Ֆուստտ ամբողջությամբ հանձնեց իր փեսա Շյոֆերին: Սակայն տպագրության գործի եւ առհասարակ գրատպության հետագա տարածման գործում մեծ դեր էր վիճակված Մայնցի տաճարի կանոնիկոս Բերնհարդ ֆոն Բրայդենբախին, որը մտածեց գերմանական գրքի տպագրության համար գումարներ հայթայթել՝ Գուտենբերգի տպագրության գյուղատնտեսական միջոցով եւ այդ գործի մեջ ներգրավելով այլ ազգերի աշխատողներին: Այդ նպատակով Բրայդենբախն ուխտագնացություն ձեռնարկեց դեպի Սուրբ երկիր՝ Երուսաղեմ եւ Սիւնա՝ ուղևորվելով ընտրելով հողանրացի նկարիչ-փորագրիչ Երուսաղեմի Ռեուվիլիին (Ռովիլի, Ռեվել), որն այդ ժամանակ Մայնցում նկարազարդում էր Շյոֆերի նախաձեռնած դեղաբույսերի մի տեղեկագիր՝ «Պարտեզ ողջության» վերնագրով: Հենց այս փաստը համոզիչ վկայում է, որ ձեռնարկված կանոնիկոսը Երուսաղեմ էր մեկնում ոչ թե սոսկ ուխտագնացության, այլ գործնական նպատակով՝ Ց. Գուտենբերգի գյուղատնտեսական ներդրումը նաեւ այլ ազգերի լեզուներով գրված ձեռագիր ամսյանների բազմացումը: Երուսաղեմն այն վայրն էր, որտեղ մեկտեղված էին տարբեր դավանանքի պատկանող ազգային միաբանություններ՝ իրենց վանքերով եւ սրբավայրերով, այստեղ էր լատին, հույն, ասորի,

ղպտի եւ իհարկե միջնադարյան նշանավոր հայոց Սուրբ Հակոբյանց վանքը: Այս պատճառով էր, որ Բրայդենբախը 1483-1484 թվերին Ռովիլիին հետ շրջագայեց Երուսաղեմում եւ Սիւնայում: Երուսաղեմի հայոց Սր Հակոբյանց վանք կատարած այցելությունը Բրայդենբախը նկարագրում է առանձին ջերմությամբ ու հետաքրքրությամբ: Հոգաբարձուները եւ միաբանները ցրվաբաց ընդունեցին Բրայդենբախին առաջադրելով հայոց գրի տպագրության համար ծովման եւ դրոշմելու սարքեր ստեղծելու վերաբերյալ: Նկարիչ Ռովիլիին զարմացնում էր ոչ միայն հայոց գրերի անծանոթ գծագրությունը, այլեւ դրանց գեղագրությունը: Նրա ստեղծած փայտակերտ այբուբենը ներկայացնում է մաշտոցյան 36 նշանագրերը եւ հավելյալ «ֆ» 1486», իսկ գերմաներեն վերնագիրն է՝ «Die heiligen reyszen gen Jherusalem. Mainz 1486»: Գրքում տպագրված էին Երուսաղեմում նրանց ուսումնասիրած եւ Ռովիլիին փորագրած յոթ արվեստական այբուբեններ՝ արաբերեն,

եբրայերեն, ասորերեն, ղպտերեն, հայերեն, հունարեն եւ եթովպերեն: Բացի այբուբեններից՝ գիրքը զարդարում են Վենետիկի Կորֆուի, Կրետեի, Ռոդոսի, ինչպես եւ Երուսաղեմի սրբավայրերի տեսարաններ, որոնց խորհրդավոր շուք է հաղորդում Տիրոջ գերեզմանը: Գրքում տեղ են գտել նաեւ իրական եւ առասպելական կենդանիների պատկերներ: Բրայդենբախի գիրքն առաջին պատկերազարդ ուղեգրությունն էր, որ այդ ժամանակից լայն հոսքով ձեռք բերեց Եվրոպայում եւ ունեցավ բազմաթիվ ու բազմալեզու տպագրություններ: 1486-1546 թթ. այն լույս է տեսել լատիներեն, գերմաներեն, ֆրանսերեն, իտալերեն, իսպաներեն լեզուներով, իսկ 1610 թվին՝ նաեւ լեհերեն: Այն ոչ միայն ցուցադրում է Երուսաղեմի սրբավայրերը, այլեւ պատմում է Արեւելի ժողովուրդների մասին, որոնց համայնքները (սարացիները (իմա՝ արաբներ), իրեսներ, հույներ, հայեր, եթովպացիներ եւ այլն) բնակվում էին Ալեքսանդրիայից Երուսաղեմի գյուղին, ինչպես եւ Բրայդենբախի գրքին ու նրանում տպագրված արվեստական այբուբեններին անդրադարձել են շատ եվրոպացի հետազոտողներ, իսկ հորիզոնային Միությունում մասնավորապես երեք լեհ-սկզբնաղի մշակութաբան-գրագետներ՝ Վ. Ս. Լյուբիլսկին՝ «Տպագրության արշավույթին» գրքում (В. И. Любимский. На заре книгопечатания. Ленинград, 1959) , Ն. Վ. Վարբանցը՝

«Յոհան Գուտենբերգը եւ գրատպության սկիզբը Եվրոպայում» (Н. В. Варбанец. Йоханн Гутенберг и начало книгопечатания в Европе: Опыт нового прочтения материала. Москва, 1980) , Լ. Ի. Կիսելեվսկան՝ «Արեւմտաեվրոպական գիրքը 14-15-րդ դարերում» (Л. И. Киселева. Западноевропейская книга XIV-XV вв. Ленинград, 1985): Լյուդմիլա Կիսելեվսկան իր աշխատության մեջ Ռովիլիի փորագրած ինչպիսիք այբուբեններից գտնելով է միայն հայկական փայտակերտ այբուբենի լուսանկարը, որն արժանացել է Նոա Խիսմունքին՝ շնորհիվ իրեն կատարման:

ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ	պ	պար	պար
ա	բ	գ	դ	ե	զ	է	թ	ր	ս	տ	լ	կ	խ	ղ	ն	շ	ռ	ւ	փ	ք	հ			

ԱՍԾՈՒ ԴԱՐԳԵՎՐ Մայրություն

Մերևի շարունակության աստվածային շնորհը՝ իբրեւ գեղացույց պարզեւ, տրված է մարդուն եւ հատկապէս՝ կնոջը: Մեր խախտները կարծում էին, որ եթէ կինը զգալակ չունի, չի կարող լիարժեք համարվել: Միայն մայրության բերկրանքն ընդունելով ու ճանաչելով՝ կինը կարող է հասկանալ իր կանացիությունը: Աստվածաշունչ մատյանը ոչ մի տեղ չի նշում, որ բոլոր կանայք պետք է մայրանան, սակայն ամեն կին, մայրության շնորհն ընդունելով, օրինակում է Աստծու կողմից, ինչպէս Սառան, Ռեբեկան, Ռաբելը եւ այլք (Մենդ. ԻԿ 1-8, ԻԵ 21, Լ 22-23):

Այդ, մանկան ծնունդն աստվածային հրաշք է, որը հաստատում է Աստծո արարչագործության շարունակելիությունը: Աստված միայն կնոջն է տվել որդեծնության պարգևը: Այս պատճառով խելամուտ կինը պետք է ակնաշարով լինի Աստծո խրատին, այն է՝ «սիրել իրենց մարդկանց, լինել որդեներ, խոնիեւ, մաքրակենցաղ, տարաբար, բարեգործ, հնազանդ իրենց մարդկանց, որպէսզի Աստծո խոնքը եւ վարդապետությունը չանարգւի» (հմմտ. Տիմ. Բ 4-5): Իսկ Եսայի մարգարեն Աստծո շնորհերով ասում է. «Մի՞թէ կինը կունանա իր մանկանց կամ չի գթա իր որովայնի ծնունդներին, եւ եթէ կինը մոռանալու է լինի այդ, եւ [Աստված] ասկայն բեզ չեմ մոռանալ» (Ես. ԽԹ 15):

Տիտոսին ուղղված նամակում (Բ 4-5) հանդիպում է հուկարուն «phileoteknos» (որդեսիրություն) բառը, որ նշանակում է ծնողական սիրո յուրահաստուկ զգացում: Որդեսիրությունը մեկնաբանվում է մի քանի իմաստներով՝ դաստիարակություն, խնամք, հոգաբարություն, կարիքների բավարարում: Մտնողներից յուրաքանչյուրի դաստիարակությունն իր ուղույն տեղն ունի երեխայի կյանքում: Սողոմոն Իմաստունը պատկերում է. «Զո խրատը մի՛ խնայիր երեխային, որովհետեւ եթէ զավագանին է իրիկեսն արան, չի մեռնի, դու նրան կիարկածես զավագանով, բայց նրա հոգին կկրկնես մահից» (Առակ. ԻԳ 13-14), քանի որ «ով չի գործարարում խրատի զավագանւ, նա ատում է որդուն, իսկ ով սիրում է իր որդուն, նրան խրատում է հոգածութեամբ» (Առակ.

ԺԳ 24): «Ծննդն ու կշտամբանքը իմաստություն են տալիս. ճամբից շեղված երեխան ամորթաւար է անելու իր ծնողներին», «Խրատի՛ր որդուդ, եւ նա քեզ հանգիստ պիտի պարգեւի եւ զարդ պիտի լինի հոգուդ համար» (Առակ. ԻԹ 15, 17): Զորեք լեռան վրա կրակների մեջ հայտնված Աստված պատգամում է Մովսէսին. «Նայի՛ր ինքը քեզ եւ եղի՛ր չափազանց զգույշ. մի՛ մոռացիր այն բոլոր բաները, որ տեսնես քո աչքերը. քո կյանքի բոլոր օրերում քո սրտից թող դուրս չգան որանք: Դրանք կհաղորդես քո որդիներին ու որդիների որդիներին» (Բ Օր. Գ 9): Իսկ Պողոս առաքյալն ասում է. «Չայո՛րե՛ր, մի՛ զայրացե՛ք ձեր որդիներին, այլ մեծացրե՛ք նրանց Տիրոջ խրատով եւ ուսումով» (Եփես. 2.4), որովհետեւ իրականությունը փաստում է, որ «Երիտասարդը դաստիարակվում է ըստ իր ընտրած ճանապարհի եւ ծերության ժամանակ էլ չի հեռանում դրանից» (Առակ. ԻԲ 6):

«Պիտի անչափ բազմացնել քո զավերն ու քո հառաջակներն: Ցանկերով երեխաներ պիտի ծնես» (Մենդ. Գ 16). -ասել է Աստված: Մեր նախամայր Եվայի՝ Անդրաշի հանդեպ ցուցաբերած անհնազանդության պատճառով աշխարհ եկավ ցավածին «անեծքը»: Ըստ շարականագրի՝ Եվան բնութագրվում է որպէս դատապարտության մայր, որի գործած մեղքը տիեզերական բնույթ ունի. այն տարածվել է ոչ միայն մարդկության, այլեւ բնության վրա: Այն, ինչ նոր էր, նախամոր միջոցով վերածվեց հին, որը եկավ նորոգելու կնոջ եւ մոր կատարյալ

կերպար հանդիսացող ար Աստվածածնին: Ուստի հայտնի է դառնում, որ հնաքանդ վերանորոգվելու՝ «նորանալու» հնարավորություն ունի: «Եվ ինչպէս մենք ենք համամարդկային համերաշխության ու ժառանգության միջոցով կապված Անդամին եւ նրա գործած մեղքին, ճիշտ այդպէս է կապված ենք Աստվածամոր հետ»: Երանելի Իգնատիոս Բյանչանինովը «մարմնավորման խորհրդում» Աստվածածնին դերն այսպէս է բնորոշում. «Աստվածորդու աստվածային մարմնով հրաշքվեց աստվածայնորեն եւ ծնվեց աստվածայնորեն: Կույսը ծնունդ տվեց՝ ծննդաբերության ժամանակ տուգործած հոգեւոր սրբագույն բերկրանքով: Այդ ծննդաբերությունը զավերով չունեցվեց...»: Մայրանալը մարդկային կյանքի մեծագույն պարգէններից մեկն է: Մայրը ոչ միայն լույս աշխարհ է բերում մանկանը, որն ինքնին գոյության գաղտնիքն է, այլ անսահման սեր եւ քնքշանք է տալիս նրան, որի հետ ոչինչ չի կարող համեմատվել: Մայրական սերը մարդու նկատմամբ սիրո բարձրագույն դրսեւորումն է: Աստված կամեցավ, որ մայրության գաղտնիքը միավորվի փրկագործության խորհրդի հետ:

Ամեն ոք կարող է Աստվածածնին բարեխոսությունը խնդրել, քանզի իսկ Մայրությունը տարածվում է բոլորիս վրա: Աստվածամայրը բոլորի Մայրն է, եւ մեզ սիրում է ոչ պակաս, քան մեր սեփական մայրը» (Կիրիլ Պատարիարք, Դովդի խոսքը, Ա. Եշմիհածին, 2010): Անհնար է լինել նույնչափ կատարյալ եւ առաքինի, որ-

չափ Տիրամայրն էր, սակայն յուրաքանչյուր կին պետք է ձգտի նմանվել սբ Կույսին, որպէսզի բարեհաճ լինի Աստծուն:

«Կնոջ գեղեցկությունը նրա կերպարանքի վայելչությունը չէ, որ օր առ օր եղծվում է, այլ համեստությունն ու հնազանդությունը, որոնք մինչեւ վերջ էլ չգիտեն պակասել» (Պողոս պատարիարք Արդիանուպոլսեցի, Խրատի թանգարան, Ա. Եշմիհածին): «Մարդկանցից ո՛վ առավել մեծ չափով պատասխանատվությամբ կինը պետք է մոտենա մայրության գաղտնիքին՝ հետեւելով լավագույն օրինակներին եւ խորհուրդներին, որպէսզի արժանապատվութեամբ կրի իր առաքելությունն ու պարգեւը: Ի վերջո, ոչինչ այդքան չի գեղեցկացնում կնոջը, ինչպէս իր ներսում բաբախող մանկան սիրտը եւ զարգացող նոր կյանքը:

Չայտնի է մի հրաշալի ասացվածք. «Աշխարհն այն ձեռքում է, որն օրորոց է օրորում»: Այսինքն՝ կինը, մայր դառնալով, ձեռք է բերում մի նոր աշխարհ, նոր ասարումներ ու զգացումներ: Խորմյան Չայրիկն իր «Դրախտի ընտանիք» գրքում այսպէս է ներկայացնում մայրությունը. «Երբ նորածին մանկիկը լույս աշխարհ է գալիս, ո՛վ է նրա կաթնասուտնուցիչը. մայրն է միայն, իր երկունքով ծնեց նրան: Սոր արգանհից լույս աշխարհ եկած մանկիկը, առաջին անգամ աչքերը բացելով, իր մորն է տեսնում: Նա դեռ անկեզու, անխոս մանուկ է ու չի կարող իր ցանկությունները բացատրել: Իր կարկաճ լեզուն լացն է, միայն այդ անորոշ ձայնով է նա ամեն բան խնդրում՝ կայք, գուրգուրանք ու խնամք» (Կիրիլ Ա՝ Մատրիարք): Պատահական չէ, որ ժողովուրդն ասում է. «Երեխան նման է ծառի. ինչպէս մշակես, այնպէս կվնասվի, ինչպէս ճուղոք ծռես, այնպէս էլ ծառիկ»: Իսկ երանաշնորհ Չայրապետ Սկրտիչ Ա՝ Խորիմյանն այսպէս է գրում. «Մտղական նրա թօրովախոս լեզուն առաջինը «մայր» անունն է արտասանում»: Այո՛, երեխան առաջինը «մայր» անունն է արտասանում, եւ մոր համար մանկան առաջին թօրովանքն անասելի երջանկություն է: «Մայր» բառը կնոջ համար երեխայի կողմից առաջին անգին նկերն է:

Չիտու Զրիստոսը եւ մանուկները. «Թո՛ւյլ տվե՛ք այդ մանուկներին, որ Ի՛նձ մոտ գան, եւ մի՛ արգելե՛ք նրանց, որովհետեւ այդ սիրուններն է երկնքի արքայությունը» (Ղուկ. ԺԸ 16): Այստեղից երեւում է Չիտու Զրիստոսի անհնձնահատուկ եւ անսահման սերը դեպի մանուկները: Ման-

կան անմեղությունը եւ սրտի մարդությունը՝ երկնքի արքայության արժանանալու, այսինքն՝ փրկություն ժառանգելու երաշխիքն են: Այդ պատճառով Զրիստոսը պատգամում է. «Ծնարիտն մե՛ ասում ձեզ, ով որ Աստծու արքայությունը ընտրուի ինչպէս մի մանուկ, այնտեղ չի մտնի» (Ղուկ. ԺԸ 17): Չաման Ռուսիո Պատարիարք Կիրիլ Ա-ն եւս անդրադարձել է այս հարցին. «Մարդկանցից ո՛վ առավել մեծ չափով ունի սրտի մաքրություն: Առաջին հերթին՝ մանուկները: Երեխայի զգացումները մաքուր են եւ չեն ճնշվում բնազդային հզոր սկզբունքի ծանրության տակ, դրա համար էլ վերգալական աշխարհի ընկալումը տեղի է ունենում պարզ եւ անմեղ սրտի մեջ»:

Մարմնակալ դաստիարակությունը առավել կարեւոր է հոգեւոր-կրոնականը: Մեր իրականությունը մեջ շատ են օրինակներ, երբ ծնողներն արգելում են գալկներին ընթանալ Տիրոջ պատշիխան համաճաշ, գնալ դեպի Աստված եւ ձեռք բերել ամուր հավատք. «Մանկական կրոնական զգացումը սրտի հենց այդ մաքրության շնորհիվ էլ աշխարհի մանկիկը լույս աշխարհ է գալիս, ո՛վ է նրա կաթնասուտնուցիչը. մայրն է միայն, իր երկունքով ծնեց նրան: Սոր արգանհից լույս աշխարհ եկած մանկիկը, առաջին անգամ աչքերը բացելով, իր մորն է տեսնում: Նա դեռ անկեզու, անխոս մանուկ է ու չի կարող իր ցանկությունները բացատրել: Իր կարկաճ լեզուն լացն է, միայն այդ անորոշ ձայնով է նա ամեն բան խնդրում՝ կայք, գուրգուրանք ու խնամք» (Կիրիլ Ա՝ Մատրիարք): Պատահական չէ, որ ժողովուրդն ասում է. «Երեխան նման է ծառի. ինչպէս մշակես, այնպէս կվնասվի, ինչպէս ճուղոք ծռես, այնպէս էլ ծառիկ»: Իսկ երանաշնորհ Չայրապետ Սկրտիչ Ա՝ Խորիմյանն այսպէս է գրում. «Մտղական նրա թօրովախոս լեզուն առաջինը «մայր» անունն է արտասանում»: Այո՛, երեխան առաջինը «մայր» անունն է արտասանում, եւ մոր համար մանկան առաջին թօրովանքն անասելի երջանկություն է: «Մայր» բառը կնոջ համար երեխայի կողմից առաջին անգին նկերն է:

Շարունակելի
Օլգա ՉԻՎՅԱՆՍՅԱՆ

ՄԱՇՏՈՇՅԱՆ ՀԱՅՈՒՇՏՊԱՍԱՌԵՐԻ ՍՏԵՂԻԴՄԱՆ 530-ՄԱՅՄԱԿԸ

Սկզբը՝ էջ 6

Դժվար է ենթադրել, որ 1486 թվից այդ փորագրած հայերեն այբուբենը մնացել է անգործ մինչեւ 1512 թվականին հրատարակված հայոց առաջին «Ուրբաթագիրք»-ը: Ինչպէս արդեն նշել է Գ. Աբգարյանը, «Բրայրեմբարի» գրքում մի ամբողջ գլուխ նվիրված է հայերենի, որոնք ներկայացված են որպէս գիր ու գրականություն ունեցող քաղաքակիրթ ժողովուրդ. կնշանակի՝ առաջին իսկ տպագիր գրքերում հայը եվրոպային ներկայանում է որպէս գրագետ, ստեղծագործ զգույշ: Թե՛ն էլ վրացիների համայնքը նույնպէս ներկա էր երուսաղեմում, սակայն վրացերեն գրի բացակայությունն իր գրքում Բրայրեմբարի բաց-

ատրում է այն հանգամանքով, որ վրացիները «Եկեղեցական արարողությունների ժամանակ գործածում են հուկարեն լեզուն ու բարբառը, իսկ վրուս դեպքերում՝ արաբացիներն ու քաղղերները (նկատի ունի արաբերենն ու ասորերենը)»:

Գ. Աբգարյանի աշխատությանը ծանոթանալիս երախտագիտությունը տեղեկացաւ, որ մեր նշանավոր հայագետը հայ գրքի տպագրության շատ կարեւոր հարցեր լուսաբանելու եւ ճշգրտելու հետ միասին անուշադիր չի եղել նաեւ Չայրապետում բրայրյան տպագրության սկզբնավորման հարցին, որին մինչ այդ նշանակություն չեն տվել Չայրատառում հայերեն տպագրության գրադրված հետազոտողները. «Տե-

տողությունից գրված հայերը, - նկատում է նա, - համբեր երախտագարտ են հալագետ Արեւոր Մուշեղյանին, որի կազմակերպած ուսուցիչ տառերով տպագրությամբ հնարավոր դարձավ կարդալ Չարեւնիս, Խառնակասին, Չայրեւնիս եւ այլոց: 1956 թ. կազմակերպված այդ բրայրյան տպագրությունը այժմ գոյություն ունի մի ամբողջ հայ գրականություն, որի տառերը մետրայան չեն: 1875 թ. Բրիւկտոնում լույս տեսան զրկտոր Մուրի ձեռքով հայերեն արաբ ուսուցիչ տառերով տպագրված աշխարհիկ հայերեն բնագրերը՝ 34-րդ է. 86-րդ ստորմասերից հատվածներ, որոնք չնորհիվ զրկտոր Մուրի անունը երախտագիտությամբ պետք է հիշվի հայոց պատմ-

ության մեջ (որքան մեզ հայտնի է, այս երախտավորի անունը հիշվում է առաջին անգամ մեր տպի հոդվածում, այնինչ հայ գրքի պատմության մասնագետները պարտավոր էին նրան առանձին տեղ հատկացնելու)»: Ի լրումն ասվածի, պետք է նշեմ, որ նույն այդ 1956 թվականին իմ պարտքը համարեցի ուսուցիչ գնագրությանը հրատարակել նաեւ մաշտոցյան ձեռագիր եւ տպագիր փոքրատառ ու մեծատառ այբուբենը:

405 թվին ստեղծված մաշտոցյան այբուբենը շարունակելով իր հարթական ընթացքը դարերի միջով եւ իր հազարամյակը բոլորեց հենց այն դարում, երբ տեղի ունեցավ Գուտենբերգի տպագրության գյուղը, իսկ Բրայրեմբարի գրքի շնորհիվ հայոց գիրն իբրեւ առաջիններից մեկը ներկայացվեց եվրոպացի բազմազգ ընթերցողներին:

Շարունակելի
Ալեքսո ՄՈՒՇԵՂՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. դոկտոր

Բ. Ի. ՂԱՏԿՈՎ

ՎՆԻՐՎԱ ՏՆՏԵՍԻ ՎՈՎԿԸ

Սկիզբը՝ թիվ 4-8

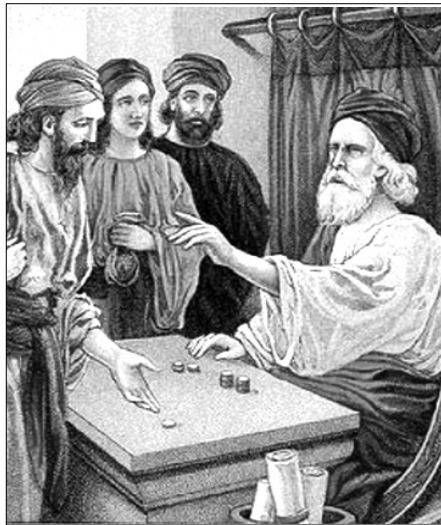
Ավետարանի ռուսերեն թարգմանության մեջ ավարտվեց և, որ տեղը գովեց տնտեսին, որովհետև նա *հնարամտությամբ* գործեց, մինչդեռ հին հունական գրականության մեջ հունարեն *փորձոց* բառը հնարամտություն իմաստով երբեք չի հանդիպում, քանզի այն նշանակում է խոհեմություն, իմաստություն, ողջախոհություն, խորթափանցություն: Ուստի ավետարանական տեքստը պետք է թարգմանել այսպես՝ «Եվ տեղը գովեց անիրավ տնտեսին, որովհետև ողջախոհությամբ գործեց»: Սկզբնական թարգմանությունը ռուսականից ավելի ճշգրիտ է. այնտեղ թարգմանված է «իմաստությամբ գործեց» եւ ոչ թե՝ «հնարամտությամբ»:

Որոշ մեկնաբաններ, տնտեսի արարքը համարելով ոչ բարոյական, մտածում էին, որ Փրկիչն այդ արարքից հետո տնտեսին անիրավ կոչեց: Ֆ. Ֆոնկը նման ենթադրությանը միանգամայն արդարացի պատասխանում է, որ տնտեսն այստեղ անիրավ է կոչվում ոչ նրա համար, որ իր վերջին արարքը չափազանց անարդար էր. նա այդ սակամուկը վատաբերել էր իր նախկին արարքի համար: Այս բացատրության օգտին կարելի է գտնել նաեւ փաստական ապացույցներ, օրինակ՝ Մատթեոս առաքյալը մշտապես մտաց *մաքսավոր*, *Թովմաք*՝ *անհավատ* եւ այլն:

Շարունակելով առակի բացատրությունը՝ Բուսկելեֆն ասում է. «Փրկիչը պատմելով, թե ինչպես տեղը գովեց անիրավ տնտեսին, իր կողմից ավելացնում է. «Քանի որ այս աշխարհի որդիներն ավելի հնարամտ են, քան լուսի որդիներն իրենց սերնդի մեջ» (Դուկ. Ժ2 8): Տեղը աշխարհի որդիներն կոչեց այն մարդկանց, որոնք մաքսավորների ու «եռուսարեմյան իշխանների» տնտեսների նման առավելապես զբաղված են կենցաղային հոգսերով եւ իրենց հուզող անձնանկա հետաքրքրություններով: Իսկ ո՞ւմ են կոչում «լուսի որդիներ»:

Այս առակի բոլոր մեկնողները ենթադրել են, որ «լուսի որդիները» Զրիստոսի ճշմարիտ հետևորդներն են՝ բարեպաշտներն ու աստվածահաճոները: «Սակայն,» ասում է պրոֆ. Տ. Բուսկելեֆը, ոչ գովար է մտածել, որ բարեպաշտներն ու աստվածահաճոները, որոնք դեռ հետո միայն կարող են կոչվել «լուսի որդիներ» (քանզի ում մոտ իշխում է մեղքը, նա դեռեւս լուսի որդի չէ), պակաս ողջախոհ են, քան մեղաւորները, գողերը, անառաքները, գողերը, անառաքները, խարդախները եւ ընդհանրապես այն մարդիկ, որոնք «լուսի» հեռու են կանգնած: Դժվար է սուրբ առաքյալներին համարել մարդիկ, որոնք չեն խորշում խորամանկելուց ու աշխարհի որդիներից առերեսվելու: Լուսի որդիների, բարեպաշտների ու օրինայների հավիտենական կացարաններն արդեն իսկ պատրաստված են Երկնային Չոր կողմից (Մատթ. ԻԵ 34): Նրանց էլ ի՞նչ ավելին կարող են տալ աշխարհի որդիները, նրանց ինչի՞ն են պետք աշխարհային ճարպկությունն ու հնարամտությունը: Այս կարգի հարցերն ակամա մտածել են տալիս, եւ մեզ թվում է, որ պետք է փնտրել այլ բացատրություն:

Իր բարոյական ընթացքում Զիսուս Զրիստոսը մեկ անգամ չէ, որ փարիսեցիներին *կույր* անվանելու (Մատթ. ԺԵ 14, ԻԳ 16-17, 26): Սակայն փարիսեցիներն այլ կերպ էին մտածում իրենց մասին. որպես Զին Կառակարանի եւ հայրենական ժառանգության մասնագետներ՝ նրանք միայն իրենց էին համարում լուսի որդիներ, իսկ մաքսավորներին, մանավանդ մաքսավորներին ու մեղավորներին, ընդունում էին միայն իբրեւ խավարի ու աշխարհի որդիներ: Ուստի, միանգամայն քակաս է ենթադրել, որ առակի մասին խոսելիս, ի կատարի ենթադրելով լսողների թվում մաքսավորներին ու փարիսեցիներին, Փրկիչը հենց առաջիններին կոչեց աշխարհի որդիներ, իսկ վերջիններին, անշուշտ հեզոտրեն, լուսի որդիներ, ինչպես իրենց էին իրենց անվանում: Այդո՞ւմ Նրա՝ «աշխարհի որդիներն ավելի ողջախոհ են, քան լուսի որդիները» ասույթը դառնում է պարզ ու մատչելի, այսինքն՝ մաքսավորներն ավելի ողջախոհ են, քան փարիսեցիները. մաքսավորները շատ անգամ էին իրենց գործով դա ապացուցել: Մեր ենթադրությունը նաեւ առանձնահատուկ մի հաստատում ունի. այդ ասույթում Զիսուս Զրիստոսը խոսում է ոչ թե առհասարակ

լուսի որդիների մասին, այլ լուսի որդիների՝ *իրենց սերնդի մեջ*, նման նրան, ինչպես ռուսերենով (հայերենում նույնպես - թարգմ.) ասում են, օրինակ, դեկլարությունն իր տեսակի մեջ, ուստի անույնությունն իր տեսակի մեջ եւ այլն:

Վերոհիշյալ այս երկու էպայե կարելի էր հարցերին նման իրաշալի բացատրություն տալով եւ հիկնտակարանյան գրքերից հղումներ կատարելով այն մասին, որ հարստությունը հաճախ է կոչվել «անիրավ ունեցվածք», պրոֆ. Տ. Բուսկելեֆն անցնում է Փրկչի եզրափակի խոսքին. «Եվ ես ձեզ ասում եմ, անիրավ մամոնայից ձեզ համար բարեկամներ արեք, որպեսզի, երբ այն պակասի, հավիտենական հարկերի տակ ընտրվեք ձեզ» (Դուկ. Ժ2 9):

«Ի՞նչ է այդ «անիրավ հարստությունը», որի միջոցով Տեղը մեզ հորդորում է բարեկամներ ձեռք բերել, ուստի նաեւ՝ հավիտենական կացարաններ: Որպեսզի մենք ճիշտ կարողանանք հասկանալ այդ իմաստային խոսքը, Զիսուս Զրիստոսը, իհարկե ոչ պատահականորեն, այլ մտադրաբար, «հարստություն» բառը փոխարինեց սիրիական հարստության կուռքի՝ *մամոնայի* անվամբ, այ-

սինքն՝ հարստություն հասկացությանը շարկապեց *կառապատություն* հասկացությունը, որովհետեւ ցանկացած ինչեցին ոչ թե ուղղակի հարստություն երեւույթը, այլ այն հարստությունը, որը մոլուցցով է հավաքվում ու դառնում սրտի կուռքը: Այդ իսկ պատճառով Փրկիչը՝ «անիրավ մամոնայից ձեզ համար բարեկամներ արեք» խոսքերը չի կարելի բացատրել միայն գողացած կամ թալանածը վերադարձնելու եւ դրանից չօգտվելու պահանջով. այդ խոսքերը նշանակում են, որ բարեկամներ ձեռք բերելով՝ նրանցով ձեռք կբերեք նաեւ հավիտենական օթեւան: Սա նշանակում է, որ փրկության հասնելու համար մենք չպետք է զննեք այն ճանապարհով, որով գնում են ընչասերները, ժպտներն ու կծծիները, ովքեր հարստություն են կուտակում միմիայն իրենց համար, այլ առաջին հերթին նաև հոգում պետք է ճնշեք ընչասիրությունը, ապա նոր մեզ նվիրեք քրիստոնեական բարեգործությանը, ինչպես դա պահանջում է մեզանից ամենայն Եակնայ Սեփականատեղը՝ Աստված, Ով մեզ սովորեցնեց, թե ինչպես պետք է տնօրինել ժամանակավորապես մեզ հանձնված երկրային բարիքները:

Բարեկամներ ասելով՝ պետք է հասկանալ ընչագուրկներին, աղքատներին, մի խոսքով՝ բոլոր կարոտյալներին, այն է՝ Զրիստոսի փոքր եղբայրներին, Նրա, Ով իր բոլոր հետևորդներին համար Չոր բազում օթեւաններում կացարաններ է պատրաստում: Հավիտենական օթեւանները երկնային Թագավորությունն է, քանզի երկրի վրա ոչինչ չկա հավերժական: Հնազույն շատ ձեռագրերում հուսարեն բառի փոխարեն, որը ռուսերենում (հայերենում նույնպես - թարգմ.) թարգմանված է *պակասել*, դրված է մի բառ, որը նշանակում է *մեղսել*: Բոլոր մեկնողները համաձայն են, որ այստեղ խոսքն իսկապես մահվան մասին է: *Երբ մեղսեք*, հարկ էր այսպես թարգմանել եւ ոչ թե՝ *երբ պակասեք*:

Շարունակելի
Թարգմանությունը՝ Ա. ՍՍԱՍՐՈՆԵԱՆԻ

ԱՐՄԱՎԻՐԻ ԹԵՄԱՆՈՒՄ

Մայիսի 10-ին Արմավիրի մարզի Ջանֆիդա համայնքում, ձեռնարկ Արմավիրի թեմի առաջնորդ Սիոն եպս Ադամյանի եւ մասնակցությամբ 33 ՉՈՒ հոգևոր առաջնորդ Կրթական եպս Արարիկյանի, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի լուսարարապետ Դովան եպս Զակարյանի եւ Արմավիրի թեմի հոգևոր դպիսի, կատարվեց Նորակառույց Ար Կարապետ եկեղեցու օծման արարողությունը: Եկեղեցու օծմանը ներկա էին 33 Ար-

մավիրի մարզպետ Աշոտ Խաչիրանյանը, Արմավիրի քաղաքապետ Ռուբեն Խաչիրանյանը, եկեղեցու բարերար ռուսաստանաբնակ Արթուր Կարապետյանը՝ իր ընտանիքի եւ Ռուսաստանի Դաշնությունից ժամանած հյուրերի հետ, Ազգային ժողովի պատգամավորներ, Հայաստանում Ռուսինիայի արտակարգ եւ լիազոր դեսպան Սուրին Վասիլյեւը, համայնքապետ Ռաֆիկ Եղիազարյանը, բազմաճակատ համագործակցություն եւ բազմաթիվ ուխտավորներ:

Վեհափառ Հայրապետի սրբատառ կոնդակով բարերար Արթուր Կարապետյանն արժանացավ Հայ Առաքելական Սբ Եկեղեցու «Ար Գրիգոր Լուսավորիչ» պատվով բարձրագույն շքանշանի:

Մայիսի 13-ին տեղի ունեցավ Արմավիրում կառուցված առաջին եկեղեցու տուրք խաչի օծման արարողությունը: Թեմի առաջնորդ Սիոն եպս Ադամյանը եւ Արմավիր քաղաքի հոգևոր հովիվ Ստեփանոս Սեփյանը, Սեփյանը նախ գինով եւ ջրով լվացին խաչը, ապա Սիոն սրբազանը մյուռնով օծեց այն: Այնուհետև սրբազան հայրն իր ջարդում անդրա-

դարձավ խաչի խորհրդին՝ ուրախություն հայտնելով, որ վերջապես Արմավիր քաղաքն ունի եկեղեցի: Տարածաշրջանում վերջերս կանգնեցվել ու օծվել են շատ եկեղեցիներ, խաչեր ու խաչքարեր՝ ի նշան մեր ժողովրդի հավատքի վերադարձնելի:

Նա հույս հայտեց, որ խաչի տեղադրումը խթան կհանդիսանա եւ նոր ոգեւորություն, խանդավառություն կառաջա-

նի արմավիրցիների մոտ՝ առավել մոտենալու Աստծուն եւ Հայ Եկեղեցուն:

Լրտվական կրթություն՝
ՍԱՅՐ ԱՌՈՒ ՍՈՒՐԵ
ԷՏՄԱՍԾԻ ՏԵՐԵՎԱՏՎԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ

ԵՐԽՍՏՈՆԵԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկշաբաթաթերթ

Հիմնադիր՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին

Հրատարակիչ՝ «Զրիստոնեա Հայաստան» թերթի խմբագրություն

Գլխավոր խմբագիր՝ Մատիլ Սամարյան

Գրականության վարչական՝ 624 խմբագրության հասցեն՝ Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածին

Հեռախոս՝ 517197

Էլ. փոստ՝ qh@etchmiadzin.am

astghikstam@gmail.com

web կայք՝ kh-tert.livejournal.com

skhshayas.wordpress.com

Ստոր. տպագր. 16.5.2014 թ.

Տպագրանակ՝ 2100 Գինը՝ 50 դրամ

